

V púšči ležálo poljé napredka, omíke je naše,
 Tí mu zasádl si plug, brazde mu plodne orál;
 V zemljo očínsko sejál pa séme prosvete si sveto,
 Sám brez mirú delajóč drúge na delo si zval.
 Prórok si národu pôť edino in pravo mu kázal

V „sveto deželo“, veléč: „Tvoja v edinstvu je moč!“ — —
 Glas je utihol zvonóv, a v tihej nam zemlji počívaš
 Sree, ki v národa príd nisi poznalo mirú.

Prazno je mesto še tám, kjer Tí delováł si med nami,

Duh Tvoj med nami živéč vzbúdi naslednika Ti! —

Kák naj spoménik Ti zdaj dostojen postavi se Tebe?

Sám si postavil si ga — déla so Tvoja za dom!

Tá bo spoménik na glas od roda do roda oznanjal

Slavni na Tebe spomín, dokler bo Slave sinóv!

Anto N. C.

Mačeha.

Novela. Spisala *Pavčina Pajkova*.

(Dalje.)

VI.

Bila je lepa poletna noč. Bleda luna je razsvetljevala visoke hiše in prazne ulice glavnega mesta N. Tihota je vladala okrog. Le zdaj pa zdaj so na kamnenem uličnem tlaku zaškripali brzi koraki človeka, ki se je domú podvival. Hišna okna so že bila vsa zaprta in zagrajena, tema jih je obdajala; le redko kje je še slaba luč iz njih odsevala. Kavarne in krčme so se zaporedoma zapirale, samó nekoje gostilne so še bile odprte, ker so čakali na zadnje goste nočnega vlaka. —

V tihej noči se začuje zdaj hripavo žvižganje in ropotanje koles prihajajočega vlaka. Kmalu za tem pa privre iz kolodvorskega vhoda truma tujcev, katerim gre nasproti nekaj zaspanih postrežčkov, a vozniki ponujajo glasno svoje vozove.

Med prišleci je videti tudi mlada gospica, ki je nosila potno torbo v enej, dežnik in velik zavitek v drugej roki, ter stopá s hitrimi koraki k prvemu vozu, ki ga je bila zapazila. Urno potem stopivši v voz zakliče vozniku: Gosposka ulica, hišna številka 19. —

Ni še trajalo dobrih deset minut, in voz se že ustavi pred hišo omenjene številke. Gospica hitro izstopi, in postavivši torbico na tla pred zaprta vrata plača vozniku, potem pa z vso močjó za zvonilo potegne.

A morala je še dvakrat potegniti, predno so se začule počasne stopinje bosonovega hišnega dvornika, ki je prišel vrata odklepat. —

Podvizajte se vendar, Marko, klicala mu je Elza skozi ključalnico, kajti došla gospica ni bil nihče drug kakor Elza, naša znanka; mene je strah samo stati na ulici. —

O, prosim odpuščenja, gospodična, da sem Vas pustil tako dolgo čakati, izgovarja se Marko in spusti Elzo v vežo; toda kdo bi si bil mogel misliti, da ste Vi ta pozni gost? —

Elza mu stisne majhen dar v roko, pobere svoje reči ter hiti urno kot srna po stopnjicah v drugo nadstropje. —

Na vrata Eufemijine spalnice je potrkal nekdo večkrat zaporedoma. Ker pa ni nihče dal odgovora, odpró se vrata in v sobo pride Elza z lučjo v roki. Približa se Eufemijinej postelji, a ker Eufemija trdo spi, strese jo Elza rahlo za ramo in kliče: Eufemija, vzbudite se vendar; Elza je tu. —

Eufemija globoko vzdihne, mane si z roko oči in deje na pol še speča: Kdo je? — Kaj se je zgodilo? — Zakaj me budite? —

Elza se smeji Eufemijinej zaspanosti in hitro pristavi: Jaz sem, kaj me ne poznate? — Ne da bi Vam pisala, da sem nevesta, hotela sem Vas iznenaditi in Vam to osebno naznaniti. — Pri teh besedah je nje lice zažarilo v brezkončnej radosti. —

Ah da, ti si torej že nevesta? odgovori Eufemija, ki se je vedno bolj zavedala, ter drži roko pred očmi, ker jej luč preveč vá-nje blišči. Ali kako to, da si ravno po noči tako nenadoma prišla? Kako si me prestrašila! —

Objamite me vendar, Eufemija, in častitajte mi, reče Elza že nekoliko nevoljna, ker je za svoje osupnenje pričakovala boljšega sprejema in večjega veselja od Eufemije; vedite, da imate pred seboj najsrečnejšo žensko na svetu! —

In ti, Elza, odvrne Eufemija smeje se, vedi, da imaš v tem trenutku pred seboj najbolj zaspano žensko na svetu. — Potem pa jo potegne k sebi ter jo srčno objame. —

Eufemija se vsede v postelj ter si poravnava z obema rokama obile lase, ki so jej v neredu padali črez rami, a Elza jej med tem vsa navdušena pripoveduje o svojem ženinu. Ker se bo itak, tako končuje svoje pripovedovanje, gospa svetovalka v nekoliko dneh v mesto vrnola, in ker ste mi Vi, Eufemija, pisali, da že hočete skrbeti za mojo balo, menila sem takoj odpotovati, da bodem tudi jaz pričujoča, ko bodete nakupovali, kajti vedite, rekla je vzneseno in nje obraz je razsvetil presrečni nje nasméh, moj Arnold je vreden, da mu njegova nevesta nakupi za balo, kar ima mestó najlepšega v tej stroki! —

Tvoj Arnold? vzklikne Eufemija nekako prestrašena in nje oči se ustavijo plašno nad Elzo. —

Da, Eufemija, tako je imé mojemu ženinu: Arnold Bodánski, katero

imé sem pa vselej od prevelikega veselja pozabila v pismih dostaviti. — In primaknola je svoje od nočne sape ohlajeno lice k Eufemiji in jo ljubkovala. —

A Eufemija je ni poljubila, kakor je to sicer navadno storila, temveč bleda kakor stena prizadevala si je s krčevito sklenenima rokama Elzi zakrivati hudi boj, ki ga je v njej vzbudilo imenovanje njenega ženina.

A Elza je vendar pri tem zapazila, da trepeče Eufemija po vsem životu. Povzdignola je glavo, z začudjenjem zrla v nje medli obraz in v skrbéh dejala: Moj Bog, Eufemija, Vam je hudo postalo, ker ste takó zabledeli in tudi trepečete, kakor da bi mrzlico imeli. —

Eufemija, ki je že premagala prvi grozoviti utis onega imena, obrisala si je s slabo roko mrzli pot, kterege je na čelu začutila ter dejala z votlim glasom: Hvala, Elza, zdaj mi je že boljše. Črno mi je postalo nenadoma pred očmi, druga nič. Prestrašila sem se menda tvojega nepričakovanega prihoda. Prebudila si me najbrž prenaglo iz prvega spanja. —

Tako se je izgovarjala ter umikala svoje oči Elzinim iznenadjenim pogledom. —

Zdaj ko sem jaz nevesta, ne smete mi biti bolni, Eufemija, reče Elza skrbljivo in jo bojzljivo opazuje. Potem pa, kakor da bi jo nena- doma obhajala srečna misel, ponosno dostavi: Ako Vam ne bode do jutre boljše, hočem pisati Arnoldu, da naj me pojuteršnjem v petek že obiše namesto v soboto. Po sobotah me bode Arnold redno obiskaval, veste Eufemija, dostavila je že zopet vsa vesela. A kmalu postane resnejša in pravi: Arnold je sloveč zdravnik; on bi Vam gotovo takoj odvrnil vsako Vam pretečo bolezen. —

Ne, ne! — hvala — jaz nisem bolna — motiš se — hitela je govoriti Eufemija in prejšnja bledoba jo zopet obide. Elza, idi spat, pozno je že, dostavila je še proseče. Tudi jaz si želim prejšnji mir. —

Ali, Eufemija, jaz Vas ne poznam več; takó močno ste se spremeni- nili, odkar sem Vas zapustila, reče Elza pol žalostno, pol razžaljeno. Tako čudnega obnašanja proti meni še nisem pri Vas videla, odkar Vas poznam. Ali ste menda nevošljivi mojej sreči? nadaljevala je z jokajočim glasom in sumljivim obrazom. — Da bi z Vami tem prej delila svojo radost, odrekla sem veselju, bivati še osem dnij v toplicah v bližini svojega ženina, ter sem hitela Vam v naročje. A od Vas dobivam takó trd sprejem! Vzela je iz žepa prtič in brisajoč si solze, ktere so jej trepetale v očesu, dostavila je z vzdihom: O! ko bi moja prava mama zdaj živela, kakó bi se ona veselila moje mlade sreče!

Vzela je luč z mize, mrzlo voščila lahko noč ter zapustila sobo. — Eufemija je stezala roki proti Elzi, kakor da jo hoče ustaviti, in skoro obupno je klicala za njo: Elza, moj biser, moje veselje, pojdi sèm,

saj te ljubim, saj te —, a dalje ni mogla več besede izreči, in zgrudila se je v omotici na postelj nazaj. —

VII.

Pogledimo nekoliko v Eufemijino preteklost! Eufemija je bila hči premožnega in izobraženega trgovca. Ker je bila edini otrok, obračali so stariši vso skrb na njo in jej dajali izborno odgojo. Po nesrečnih spekulacijah pa je oče napravil krido. Bil je zavaljo tega na zapor obsojen. Eufemijin oče pa, ki je živel samo za svojo rodbino, ktera je obstajala iz soproge in edinega otroka, takrat petnajstletne hčerke Eufemije, pobegnol je iz domovine in se naselil nekje na Ogerskem. Da bi pa ne prišli na njegov sled, živel je on sam zá-se pod tujim imenom, žena in hči pa zá-se tudi pod drugim imenom. Kedar pa je noč nastala, ondaj je še le napočil ubogim beguncem svetli dan. Oče je namreč ženo in hčer po noči redno obiskaval in predno je zarja vstajala, zapuščal ji zopet. —

Živeli so tako že tretje leto v slabih denarnih okoliščinah. Njih dohodki so bili jako zmerni. Oče je služil za kupčijskega mešetarja, mati in hči pa ste delali ročna dela. —

Okno sobe, kjer ste stanovali Eufemija in nje mati, gledalo je v ozko dvorišče. Temu nasproti pa je bilo drugo okno, ki je spadalo k sobici nekega visokošolca, kojemu je bilo imé: Arnold Bodanski. —

Ker je bila soba, kjer ste stanovali mati in hči, zeló temna in ker je Eufemija za fino vezenje potrebovala mnogo svetlobe, sedela je torej s svojim delom celi dan blizu okna.

Ni tedaj čudo, da se je nje mladi vis-à-vis kmalu zamaknol v marljivo zlatolaso devojkó. Ubogej Eufemiji, ki ni na tujem nikogar poznala in ni imela nobene spremembe v svojem enakomernem življenji, bilo je nasprotno stanovanje in nje črnooki gospodar edini predmet, na katerem so se izpočivale trenotkoma njene od neprestanega dela utrujene oči. S prva je v tem spočitku našla le dobrodejno majhno spremembo; toda kmalu ni samo okó nad tem našlo dopadjenja, temveč tudi njeno srce.

Ko pa jo neki dan resni nje občudovalec bojazljivo pozdravi, jelo jej je srce takó močno bíti, da mu je zmočena prav ljubeznjivo odzdravila. —

Drugi dan pa jej prinese pismonoša drobno pismice od Bodanskega, v katerem jo prosi dovoljenja, ali smé njo in nje mater obiskati. —

Eufemijina mati, ki je tudi včasih za oknom Bodanskega opazovala in pri tem sodila, da je videti pameten mladeneč, ni se temu zoperstavljala.

V kratkem je medicinski slušatelj Arnold Bodanski bil vsakdanji obiskovalec zapuščenih dveh žensk. —

Najsrečnejše dneve prebila sta Eufemija in Arnold v tem revnem stanovanju. Arnold je vedno bolj spoštoval blago, razumno devojko, katero je menil črez nekaj let vzeti za ženo, kedar bi namreč dosegel cilj svojih študij. —

Eufemija in nje mati ste prijatelju zamolčali iz raznih uzrokov svoje družbinske razmere. Mati se je izdala za vdovo nekdanj bogatega, a potem ubožanega trgovca. Arnold jima je rad verjel, posebno še zato, ker se je dan za dnevom bolj prepričaval, da ste obedve izobraženi, in imenoval se je srečnega, da bode enkrat z ženitvijo zopet spravil Eufemijo v razmere, ki bodo nje prejšnjemu stanu primerne. —

Vendar ker ni nobena sreča na tem svetu popolna, tako ni tudi Bodanskemu bila enaka usojena. Njemu ni namreč bilo razumljivo, zakaj mu ni dovoljeno tudi po večerih prebiti v družbi na pol mu že obljubljene Eufemije. Opazil je bil, da postajate Eufemija in nje mati vselej, ko se začanja mračiti, nemirni in ga silite, da ji zapustí. Ker je Eufemijo resnično ljubil in je bil kot mladeneč burne krvi, začel je postajati ljubosumen in sicer vedno bolj, tako da je že dvomil o Eufemijinej zvestobi.

V svojej največjej zdražbi je bil tudi zapazil, da je Eufemijina soba pozno v noč vselej razsvetljena. Zakaj ne greste spat ona in mati? — Čemu še pri njih tako pozno luč gori? — S takimi vprašanji je sebe mučil in pri tem brezkončno trpel. Ker pa je bil tudi rahločuten in dostojen, ni si upal vprašati po razjasnilu.

A čutil je, da ne sme dalje ostati v tem razdraženem duševnem stanju, in da mora priti do jasnega, ko bi ga tudi bridka resnica menda stala huđ udarec: izgubiti za vselej Eufemijo. —

Ko ga neki večer kakor navadno Eufemijina mati opozori, da je čas, da ji zapusti, čuti se Arnold razžaljenega kakor še nikdar poprej. Vendar pa ni pokazal svoje nevolje, temveč prijazno kakor vedno poslovil se. —

A ni šel domú, kakor druge večere. Po kamnenem tlaku hiše, kjer ste stanovali njegovi znanki, hodil je nemirno gor in dol, da bi se prepričal, ali kdo obiskuje rodbino njegove neveste.

Celo uro je tako hodil ves razburjen, ko zapazi okoli desete ure visoko podobó možá v plašč zavitega, s klobukom globoko nad oči pomaknenim, ustaviti se pred durmi predobro mu znane hiše. Arnold še ni utegnil opazovati tujega možá, ko v svojem največjem strahu in v bolesti zapazi, da se vrata naglo odpró.

Da-si je bila oseba, ki je duri odprla, brez luči, vendar je videl Arnold, da je bila neka ženska. Kri mu je začela kipeti, ko še s strmečim očesom opazuje, da podaje ona prišlecú roko v pozdrav. S slutnjo, ki

je lastna samó zaljublencem, uganil je takoj, da je ona ženska Eufemija. Hotel je kakor besen planoti na svojega tekmeča, a predno je do vrat dospel, so se ta zopet zaklenola. —

Bodanski ni več dolgo premišljeval. Takoj drugi dan zapusti staro stanovanje in se v drugo preseli. Eufemija pa dobi od njega pismo, v katerem jej razjarjen pové, kaj je videl, in očitaval jej je najzvijačnejšo nezvestobo. —

Leto pozneje je Bodanski po časopisih zvedel, da je v istem mestu, kjer je prej on študiral, v največjej revščini umrl nekdanji bogati trgovec N., cela tri leta tolikanj iskani begunec, kateri je tukaj z rodbino, a ločen od nje živel. Potem ko je čital tudi begunčev životopis, kateri se je popolnoma ujemal z Eufemijino preteklostjo, ni več dvomil, da omenjeni trgovec ni bil nihče drug, kakor Eufemijin oče. —

Kakor blisk mu je šinilo v glavo, da je bil najbrž tuji mož, ktereга je v onej zá-nj takó osodepolnej noči Eufemija v hišo sprejela, nje lastni oče. Kes in bolést ga za njegovo naglost prešineta; on hití v ono mesto v nekdanje drago mu stanovanje z upom, da še tam rodbino najde. A namesto nje našel je tuje ljudi. Sosedje mu niso vedeli o obeh ženskah drugega povedati, kakor da je čez dva cela meseca pri njima stanoval star, bolehen mož, kateri je tudi pri njima umrl. Kmalu potem je nenadoma tudi mati umrla, in Eufemija je potem izginola, a nihče ni vedel kam. —

Po teh novostih ni Bodanski več dvomil o Eufemijinej zvestobi. Obhodil je potem celo mesto, plačeval ljudi, da mu pomagajo iskati jo, dajal notice v časopise, rabil vsa mogočna sredstva, da bi prišel Eufemiji na sled; toda vse zastonj. O njej ni več čul ne duha ne sluha. —

Ta dogodba njegove prve ljubezni, kes in očitanja proti samemu sebi, napravila so ná-nj globok utis. Navdajala ga je odslej vedno brezkončna otožnost, takó da ga je večkrat prešinola misel samoumora.

A ker je Bodanski v prvej mladosti dobil dobro odgojo pod vodstvom blage matere, hranil je še v prsih kot drago svetinjo od nje sprejete bogaboječe nauke. Ti pa so se z vso silo vselej v njem oglašali, ko je blodil ó takó nesrečnej misli. —

Čas je najboljši lek srčnim ranam, in tudi Bodanski se je z leti nekako pomiril. Živel je samó za svoj poklic, postal izvrsten zdravnik in s tem da je vedno občeval samó s trpečim človeštvom, pozabil je pri tujih bolečinah nekoliko na lastno gorjé. —

Takó ga na enkrat po preteklih dvanajstih letih zopet srečamo kot zdravnika v toplicah, kamor je Elza spremila gospo svetovalko. —

Mična Elzina prikazen je bila prva za Eufemijo, ki je na Bodanskega zopet napravila nekakov utis. In čudo! on resen, zamišljen mož, zamaknol se je ravno v nje živahnost! Njena trmavost in porednost, o katerih

pa je Bodanski kmalu spoznal, da ne izvirate iz popačenosti, temveč da ste le sad premehke odgoje, zanimali ste ga. Vedel je, da ko bi se Elza vá-nj zaljubila, spremenil bi jo kmalu brez vsakoršne težave. —

Dolgo ni trajalo in sprevidel je, da mu je Elza srčno vdana. Poleg tega je našel v Elzi hčer svojega nekdanjega od njeja jako spoštovanega profesorja. Ta slučaj ga je še bolj k Elzi nagibal. In ker je bila ona sirota in je bil on le površno pozvedel, da živi Elza z mačeho, menil je, da stori dobro delo, ako jo čim preje reši mačehine oblasti, pod katero gotovo Elza, kakor je sam sodil, nič prijetnega ne uživa.

In tako je prišlo, da se je zdravnik Arnold Bodanski nepričakovano zaročil z Elzo in to največ iz sympathije in pomilovanja. —

(Dalje pride.)

Voznik.

„Zakáj li povešaš glavó, ti moj pram,
Ko s sedlom rumenim te zopet sedlam?
Potrpi, ob letu ko bode moj god,
K nevesti z menoj pa dirjal boš tod.“

K nevesti v domovje, saj ti jo poznaš,
Ko toči mi vino, ti zvunaj imaš
Kosilo ovseno, povrh za slovó
Ko mene poljublja, te boža mehkó.

Zdaj urno moj šarec, pa bodi vesel,
S kopiti kuj iskre in jaz ko zapel
Bom pesen domačo, pa ti razgetaj,
Razlega da v dol se, čez hribe in gaj!

Ko prideva v mesto, pa zlati komat
Ti kupim za praznik, ko bodeš moj svat,
Nevesto ko mlado boš vozil z menój,
Nje balo bogato, prijatelj ti moj.“

Poslušal je šarec ta govor molcé,
In stresal je grivo, po lici solzé
Rosile na cesto v obili so prah,
Da zganol se jezdec na sedlu je plah.

„Solzá te, prijatelj, obilih ni sram,
Povšeči mar ni ti, da ljubo imam,
Da snubil nevesto sem včeraj zvečer,
Nevesto bogato, krčmarjevo hčer?“

In stresel je šarec spet grivo temnú,
Ozrši v voznika se djal je takó:
„Ob letu otovrej napoči ko dan,
Nad truplom bo tvojim krokal že vran.“

Govoril voznik ni, a dvignol je bič;
Po cesti je zdirjal konj urno ko ptič,
In kmalu pozabljen pogovor je bil,
Ko v krčmi nevesti je svoje napil.

Minolo je leto potem in pa dan;
Krvavi je boj bil na meji končan,
Ležale kot snopja so mrtvih vrsté,
Med njimi mladeneč, zadet oj v srcé.

Raz prsta je svojega prstanek snel,
Ob letu otovrej ki ná-nj ga je del,
Govoril potem je: „Verujem zdaj sam,
Da prorok resničen bil je moj pram.“

In čuj, tam v daljavi zdaj konj razgetá,
Krvav ves in penast po polji divjá,
Prišedši k mladenču ozrè se v okó,
S kopiti tla bije, mu liže rokó.

Mladeneč se zgane in vzklikne: „Moj pram!“
Kaj bilo je dalje, ne vém, a to znam,
Pod nebom priplaval požrešni je vran,
Kjer ležal vojak je nezakopan.

